

ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Потпуковник *Марио Станковић**

Закон о Војсци Србије, иако је начелно одређује препуштајући детаље подзаконским актима, значајну пажњу посвећује дисциплинској одговорности припадника Војске. Оно на чему законодавац инсистира јесте захтев за строгим поштовањем врхунског начела целокупног правног система Србије, односно начела законитости. То је видљиво из детаљног навођења радњи које представљају повреде војне дисциплине, као и из строгог прописивања услова под којима се припаднику Војске може, у случајевима кршења норми које установљавају садржај војне дисциплине, изрећи дисциплинска санкција.

Расправљање одговорности припадника Војске Србије (у даљем тексту – ВС) може се односити на теже и на лакше повреде војне дисциплине. Поред наведеног, расправљање дисциплинске одговорности припадника ВС може се посматрати из два угла. Најпре, из угла материјалноправних решења, која се односе на појам војне дисциплине, на опис појединих дисциплинских престапа и дисциплинских грешака, на дисциплинске санкције које надлежни војни орган може изрећи за дисциплинске грешке и застарелости, као и из угла формалноправних, односно процесних решења, која се односе на првостепени дисциплински поступак, другостепени дисциплински поступак, на поступак за смањење, ублажење и опроштај дисциплинских мера и, коначно, на поступак извршења дисциплинских мера.

Циљ овог рада јесте да укаже на начин на који су законодавац и други доносиоци прописа у овој области уредили, у материјалном смислу, дисциплинску одговорност припадника ВС за лакше повреде војне дисциплине – дисциплинске грешке.

Кључне речи: војна дисциплина, дисциплинске грешке, дисциплинске мере, застарелост.

* Аутор ради у Војнобавештајној агенцији

Дисциплинска одговорност само је једна врста одговорности којој подлежу припадници Војске. Наиме, у глави 13. *Закона о Војсци Србије* („Службени гласник Републике Србије” број 116/07, 88/09 и 101/10 – др. закон) посвећеној одговорности припадника Војске Србије, разрађују се, најпре, опште одредбе о одговорности припадника Војске Србије.

Тако, према одредби члана 143. став 1. *Закона о Војсци Србије*, припадници Војске Србије одговарају за кривична дела, привредне преступе и прекршаје по општим прописима, што значи да одговарају према одредбама *Кривичног законика Републике Србије*, према *Закону о привредним преступима* и према *Закону о прекршајима*, као и другим прописима који установљавају која се понашања сматрају противправним.¹ Према ставу 2. истог члана, одговорност за кривично дело, привредни преступ и прекршај не искључује дисциплинску одговорност, ако дело које је предмет кривичног поступка, поступка за утврђивање одговорности за привредни преступ или прекршајног поступка, представља и повреду дужности из службе. Према ставу 3. наведеног члана, дисциплински поступак води се без обзира на ток кривичног поступка, поступка за утврђивање одговорности за привредни преступ или прекршајног поступка. Став 4. наведеног члана указује на то да су норме прописа које уређују дисциплинску одговорност у Војсци Србије веома блиске нормама које установљавају кривичну одговорност. Наиме, према наведеној одредби, за кривично дело против Војске Србије, за које је прописана казна затвора до три године, против војног лица може се водити дисциплински поступак и уместо кривичне санкције може му се изрећи дисциплинска казна, односно дисциплинска мера утврђена овим законом, ако је дело добило нарочито лак вид и ако то захтевају интереси службе, у складу са одредбама *Кривичног законика*. Идентичну одредбу садржи члан 429. *Кривичног законика*. Према томе, да би се ова одредба применила према припаднику Војске Србије потребно је да се испуне следећи услови:

- да је припадник Војске учинио неко од кривичних дела против Војске Србије,
- да је за то дело прописана казна затвора до три године,
- да је то дело добило особито лак вид, и
- да то захтевају интереси службе.

¹ Одговорност припадника Војске Србије може бити и материјална односно грађанска за штету која се проузрокује Војсци или трећим лицима у вршењу војне службе – Оп. а.

У кривичноправној литератури се наводи да је ово унеколико специфично решење. Наиме, уместо кривичне санкције изриче се ванкривична (дисциплинска) мера (с тим да ми додајемо да неке од тих мера имају исту садржину као и неке од кривичних санкција, на пример забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту није ништа друго по својој садржини већ санкција која се састоји у лишењу слободе кажњеног лица). Она се може изрећи само војном лицу, а изриче је надлежни старешина, односно вансудски орган.

Поред наведеног, имајући у виду специфичност вршења војне службе и њен значај за време ратног стања, одредба члана 144. Закона о Војсци Србије установљава да се за време ратног стања против припадника Војске Србије, без одобрења председника Републике или министра одбране, по овлашћењу председника Републике, не може водити поступак за утврђивање одговорности за привредни преступ нити прекршајни поступак. Налазимо да *ratio* ове одредбе лежи у чињеници да припаднике Војске, који обављају најзначајније задатке у одбрани земље за време ратног стања, не треба без јасног јавног интереса оптерећивати мањим облицима одговорности од кривичне, какви несумњиво јесу прекршаји и привредни преступи. Ипак, законодавац даје коректив наведеног ограничења, према којем се гоњење и тада може предузети, али само по одобрењу председника Републике или министра одбране, по овлашћењу председника Републике. Сматрамо да је смисао те одредбе да ће у случајевима у којима јавни интерес за гоњење претеже, а може се огледати, на пример, кроз тежину привредног преступа, односно прекршаја, ипак бити могуће предузети гоњење. Према томе, ако се не ради о маргиналним прекршајима привредних прописа, односно прекршаја, председник Републике или министар одбране, ако га на то овласти председник Републике, може допустити гоњење припадника Војске Србије и у односу на привредне преступе и прекршаје и за време ратног стања.

Појам војне дисциплине

Несумњив је значај војне дисциплине за ваљано функционисање ВС, односно за њену оперативну и функционалну способност. Војну дисциплину намеће потреба борбене ефикасности Војске, чију суштину чини захтев да се поштује војни поредак (хијерархија), односно да се безусловно извршавају службена наређења, као и да се у

вршењу војних дужности поступа по правилима службе.² Сматрамо да је за наше потребе корисно, најпре, указати на једну *прелиминарну дефиницију војне дисциплине*. Према томе, под војном дисциплином подразумева се скуп обавезних правила понашања припадника Војске, установљених ради обезбеђења извршавања задатака Војске за време мира и у рату.³ Следствено томе, дисциплинска одговорност је ситуација која настаје у односу на припадника Војске у оним случајевима у којима он не поштује наведена правила понашања.

Законодавац није дао дефиницију појма војне дисциплине. То је, међутим, учињено у подзаконском акту који је донео председник Републике, којим се разрађују одредбе Закона о ВС, које се односе на дисциплинску одговорност. Реч је о Правилу о војној дисциплини⁴ у којем у члану 1. пише да је војна дисциплина тачно, потпуно и правовремено извршавање војних дужности и других дужности у ВС, сагласно закону, правилима службе и другим прописима и наређењима надлежних старешина; поштовање у војној служби и ван службе реда и правила понашања утврђених законом и другим прописима и поштовање моралних норми друштва. У ставу 2. наведеног члана дата је једна декларативна норма, која представља, у суштини, пројекцију жељеног стања у Војсци, будући да она за крајњу сврху војне дисциплине проглашава јачање унутрашње чврстине, реда и морала у ВС. Сличан је и став 3. наведеног члана према којем се, војна дисциплина заснива на свести сваког припадника ВС о неопходности извршења војних и других дужности, ради јачања одбрамбене моћи ВС.

Према наведеном, за објашњење појма војне дисциплине кључне су следеће одреднице:

а) извршавање војних и других дужности у ВС; б) тачност; в) потпуност; г) правовременост; д) поштовање у војној служби и ван ње реда и правила понашања утврђених законом и другим прописима и поштовање моралних норми друштва.

Извршавање војних дужности је извршавање послова и задатака припадника ВС одређених актом о формацији за конкретну функционалну дужност на којој се он налази и које су у непосредној вези са одбраном земље. На пример у акту о формацији какве јединице јасно су прописане надлежност (дужности и овлашћења) команданта

² Група аутора, Основи права, Уџбеник за војне школе ЈНА, ССНО – Правна управа, Војноиздавачки завод, Београд 1979, стр. 386.

³ Исто, стр. 387.

⁴ „Службени војни лист”, број 22/08, 14/10 и 14/11.

јединице али и осталих њених припадника. Извршавање *других дужности* у ВС је такође извршавање послова и задатака припадника ВС одређених актом о формацији за конкретну функционалну дужност на којој се неки припадник ВС налази, али које нису у непосредној вези, односно не служе непосредно одбрани земље.

Тачност подразумева прецизност, односно да се војна дужност извршава тачно онако како је то прописано законом, односно другим прописом, као и актом о формацији, односно онако како гласи наређење претпостављеног.

Потпуност подразумева да задатак није извршен уколико је исти само делимично окончан.

Коначно, дужност се мора *правовремено* обављати што значи да се мора водити рачуна о прописаним односно наређеним роковима за извршење задатака; према томе, кашњење у извршењу дужности у Војсци је недопустиво, јер доводи у питање оперативну и функционалну способност Војске.

Неспорно је да припадник ВС мора да се и у служби и ван службе *повинује реду и правилима понашања утврђеним законом и другим прописима*. Према томе, свако противправно понашање припадника ВС у служби и ван ње може произвести и дисциплинску одговорност. Проблем, међутим, може представљати захтев законодавца да припадник Војске у служби и нарочито ван ње поштује моралне норме друштва. Тај проблем састоји се у томе што моралне норме нису записане, па установљавање постојања истих од стране органа који расправљају дисциплинске грешке или дисциплинске преступе може представљати значајну тешкоћу, а може бити и предмет различних злоупотреба, односно самовоље у одређивању појединих дисциплинских грешака ван службе. Мишљења смо да се једино може радити о повреди моралних норми које су, уз то, прописане од стране надлежног органа. На пример, тетурање у пијаном стању на јавном месту, или непристојно добацивање пролазницима, а све то ван службе, јесу повреде моралних норми, али по нашем мишљењу могу бити и прекршаји против јавног реда и мира уколико су као такви прописани, па једино тако и могу бити санкционисани у војном дисциплинском поступку. Постоји мишљење да је наведени проблем решен увођењем Кодекса части припадника ВС у којем су моралне норме, које се традиционално везују за припаднике Војске, јер су дате у писаној форми, а обавезују на одговарајуће понашање припаднике ВС и у служби и ван службе. Међутим, овде би требало поступа-

ти са опрезом, јер је чињеница да одредбе које установљују дисциплинску одговорност у Војсци могу имати озбиљне последице по лица која се санкционишу, тако да би требало размислити да се дисциплинска одговорност у Војсци веже пре свега за повреде правила службе.

Врсте повреда војне дисциплине

Члан 145. Закона о ВС на најуопштенији начин одређује врсте дисциплинске одговорности припадника ВС. Према ставу 1. наведеног члана, припадник ВС је дисциплински одговоран за повреде дужности из службе. А према ставу 2, *повреде дужности из службе могу бити лакше – дисциплинске грешке, и теже – дисциплински преступи.*

Према члану 2. став 1. Правила о војној дисциплини, повреде војне дисциплине представљају повреде дужности које припадник ВС почини у вршењу службе, као и свако поступање припадника ВС ван службе које је противно прописима, Кодексу части припадника ВС и добрим обичајима, а којима се наноси штета угледу припадника ВС. Према ставу 2. наведеног члана, повреде војне дисциплине могу бити лакше и теже. Према ставу 3. реченог члана 2, лакше повреде војне дисциплине су дисциплинске грешке, а према ставу 4, теже повреде војне дисциплине су дисциплински преступи.

Према наведеном закључујемо да су повреде војне дисциплине:

- повреде дужности припадника ВС почињене у вршењу службе, и
- поступања припадника ВС ван службе под условом да је противно прописима, Кодексу части припадника ВС и добрим обичајима, и уз услов да се њима наноси штета угледу припадника ВС.

Такође, повреде војне дисциплине могу бити:

- лакше, које прописи означавају као дисциплинске грешке,
- и теже, које су означене као дисциплински преступи.

У одредбама чланова 148. и 149. одређени су поступци припадника Војске који се сматрају дисциплинским грешкама и дисциплинским преступима. Како смо већ навели, у овом раду ћемо се искључиво бавити дисциплинским грешкама.

Одређујући дисциплинске грешке, законодавац даје најчешће примере дисциплинских грешака у одредби члана 148. Закона о ВС, а потом даје и једну генералну клаузулу, којом одређује као дисци-

плинске грешке и оне повреде војне дисциплине које у Закону нису поименично одређене, а које се састоје у поступању које је супротно правилима вршења службе. Према томе, законодавац у наведеном члану, као дисциплинске грешке одређује:

1. учестало закашњавање или ранији одлазак с дужности или из службе,
2. неоправдан изостанак с дужности или из службе један радни дан,
3. неоправдано необавештавање непосредно претпостављеног о разлозима спречености за долазак на дужност, односно у службу у року од 24 сата од времена предвиђеног за долазак,
4. повреду прописа о ношењу војне униформе, односно друге прописане одеће, војничком, односно другом прописаном изгледу и личној хигијени,
5. долазак на дужност у стању алкохолисаности или довођење себе у току службе у стање алкохолисаности,
6. непристојно понашање према сарадницима, подређенима и надређенима,
7. повреду правила о поздрављању, обраћању, представљању и јављању,
8. прикривање или непријављивање лакше повреде дужности из службе, односно из радног односа,
9. други поступак супротан правилима вршења службе који није обухваћен неком од повреда дужности из службе предвиђених Законом о ВС или посебним законом.

Обележја дисциплинских грешака из члана 148. закона о војсци србије

Учестало закашњавање или ранији одлазак с дужности

Радња ове дисциплинске грешке је алтернативно постављена, што значи да је довољно да се изврши једна од у Закону означених радњи, па да се сматра да постоји ова дисциплинска грешка.

Прва радња означена је као *учестало закашњавање*. *Закашњавање* постоји онда када припадник Војске на дужност, односно службу не дође у време које је прописано законом, односно актом надлежног старешине. Овде је важно одредити појам *учесталог закашњавања*. Учестало закашњавање је, по нашем мишљењу, више-

струко закашњавање. А израз вишеструко, или закашњавање више пута, може се двојако тумачити. У теорији се заступа становиште да израз више треба тумачити у смислу да се ради о најмање три закашњавања,⁵ док се у пракси израз „више” тумачи као „све оно што је више од једног представља „више”... што значи да је у погледу тог појма довољно да је реч о два... и, наравно више од два...”⁶ С обзиром на строгост напред наведеног позитивноправног појма војне дисциплине, склони смо да прихватимо да израз вишеструко закашњавање подразумева два и више закашњавања. Следеће важно питање јесте: *У ком периоду долази до наведеног вишеструког закашњавања?* Сматрамо да се ради о више закашњавања на дужност, односно службу, у једном краћем периоду. Таква би, на пример, била ситуација у којој припадник Војске два пута закасни на дужност, односно службу, у року од месец дана или у краћем року. Такође, да би ова дисциплинска грешка постојала потребно је да свако од наведених закашњења на дужност, односно службу, буде неоправдано. Према томе, ако је постојао неки од разлога који је спречио припадника Војске да дође на време на дужност, односно у службу, неће постојати ова дисциплинска грешка, при чему се оправданост разлога процењује у сваком конкретном случају.

Друга радња означена је као *ранији одлазак са дужности*. Овај облик дисциплинске грешке такође је вид изостанка са дужности, односно службе у краћем трајању. Под ранијим одласком са дужности или службе подразумева се одлазак са дужности или из службе пре времена предвиђеног Законом, другим прописом или наредбом овлашћеног старешине. Овакав ранији одлазак са дужности, односно службе, мора такође да буде неоправдан. Сматрамо да дужина времена у којем се раније одлази са дужности, односно службе, није релевантна. Дакле, може се радити и о минути. То је важно због специфичности војне службе, која не трпи произвољности, већ тачно, потпуно и правовремено извршавање обавеза које проистичу из Закона, других прописа и наредаба овлашћених старешина. То је, уосталом, темељ на којем се заснива оперативна и функционална способност

⁵ Иако израз „више” проф. Лазаревић користи за означавање броја лица, сматрамо да се по аналогiji може применити и на означавање броја закашњавања код наведене дисциплинске грешке. У сваком случају о значењу израза „више” видети: Др Љубиша Лазаревић, *Кривично право Југославије – посебни део, „Савремена администрација”*, Београд, 1995, стр. 140. и 637.

⁶ Врховни војни суд, *Збирка судских одлука, књига III*, Београд, 2002. Пресуда Врховног војног суда ИК број 10/87 од 19. фебруара 1987. године, стр. 138.

Војске. Такође, сматрамо да је и овде потребно да се ради о учесталом (вишеструком) ранијем одласку са дужности, односно из службе, како би постојала дисциплинска грешка.

*Неоправдан изостанак са дужности
или из службе један радни дан*

Војна служба врши се у току одређеног времена и на одређеном месту. Ако се не борави у то време на том месту, а без одобрења претпостављеног, односно без оправданог разлога, долази до повреде војне дисциплине. Ова дисциплинска грешка, у суштини, представља вид изостанка са дужности, односно службе, као и претходна. Радња ове дисциплинске мере састоји се у *изостанку са дужности или службе један радни дан*. Овај је изостанак, за разлику од претходне дисциплинске грешке, прецизно одређен.

Радни дан треба посматрати у светлу прописа који одређују радно време у ВС. Према тим прописима,⁷ радна недеља траје пет радних дана, а радни дан осам часова. Треба имати на уму и одредбе које указују на то да се недељно радно време може распоредити на дневно време, тако да се уведе мање од пет радних дана у недељи уколико организација посла и потребе службе то захтевају. Такође, ако природа посла или организација то изискују, у командама, јединицама и установама Војске Србије радно време може се распоредити тако да у одређеном периоду у току године износи више од 40 часова недељно, с тим да укупно радно време у том периоду у просеку не буде дуже од 40 часова недељно, при чему се мора обезбедити остварење дневног и недељног одмора по одредбама Закона о ВС. Изостанак у трајању од један радни дан такође мора бити неоправдан, што је објашњено код претходне дисциплинске грешке.

*Неоправдано необавештавање непосредно
претпостављеног о разлозима спречености
за долазак на дужност, односно у службу,
у року од 24 сата од времена предвиђеног за долазак*

Правилно функционисање војне службе претпоставља не само тачно, већ и правовремено обавештавање претпостављених о разло-

⁷ Види члан 100. Закона о Војсци Србије – Оп. а.

зима изостанка са дужности, односно службе. Ваљане информације о бројном стању, о присутности у служби, укратко о томе на кога се може рачунати, важне су са аспекта командовања и утичу на оперативну и функционалну способност јединица и установа ВС. Зато је обавеза сваког припадника Војске да непосредно претпостављеном пријави разлоге спречености за долазак на дужност, односно у службу. Према томе, непосредна последица ове дисциплинске грешке састоји се у томе да претпостављени лицу које је грешку учинило, у суштини не влада стањем у јединици, односно установи у којој командује, односно не зна разлог одсутности тог лица.

Радња ове дисциплинске грешке састоји се у нечињењу. Подсећамо да под нечињењем подразумевамо непредузимање радње на коју је неко лице по неком правном основу обавезно. Законодавац је радњу означио као *неоправдано необавештавање непосредно претпостављеног о разлозима спречености за долазак на дужност, односно у службу*. Формулације које је законодавац употребио описујући ову дисциплинску грешку указују на то да изостанак припадника Војске са дужности, односно службе, треба да буде оправдан. Оно због чега се тај припадник Војске сматра одговорним јесте пропуштање да се непосредно претпостављени старешина извести о разлозима одсуствовања са дужности, односно из службе. Поред тога, то пропуштање извештавања претпостављеног о разлозима спречености за долазак на дужност, односно у службу, мора бити неоправдано. То значи да нису постојале околности које су лице које је изостало из службе, односно са дужности, спречавале да о разлозима тог изостанка обавести претпостављеног старешину. Један од битних елемената ове дисциплинске грешке јесте и време неизвештавања. Наиме, законодавац сматра да ова дисциплинска грешка постоји тек када до неизвештавања непосредно претпостављеног о разлозима спречености за долазак на дужност, односно службу, дође након истека 24 сата од времена предвиђеног за долазак. На пример, припадник Војске није у стању да ступи на дужност, односно службу, у 6,30 часова због саобраћајне незгоде због које је саобраћај у прекиду. Уколико не извести претпостављеног о разлогу недоласка на посао до 6,30 часова наредног дана, а имао је прилике за то, постојаће ова дисциплинска грешка.

*Повреда прописа о ношењу војне униформе,
односно друге прописане одеће војничком,
односно о другом прописаном изгледу и личној хигијени*

Радња ове дисциплинске грешке бланкетног је карактера, јер се састоји у понашању којим се повређују прописи о ношењу војне униформе, односно друге прописане одеће, војничком, односно другом прописаном изгледу и о личној хигијени. Да би се у конкретном случају установило постојање ове дисциплинске грешке потребно је познавати наведене прописе. Они су садржани у Закону о ВС, у Правилу службе ВС, Стројевом правилу и у другим прописима и правилима службе.

Тако, према члану 48. став 1. Закона о ВС, војна лица су обавезна да носе униформу у складу са правилима службе, а према ставу 2. истог члана, војна униформа, знак припадности ВС и ознаке чиновна, односно звања, уређују се правилом које доноси председник Републике на предлог министра одбране. Према члану 14. став 1. Закона о ВС војном лицу је забрањено присуствовање скуповима политичких странака у униформи.

Ближи прописи о униформи и уредности налазе се у Правилу службе ВС и Стројевом правилу. Тако, на пример, војна лица на служби у Војсци обавезна су да приликом извршавања службених задатака носе војну униформу прописану Правилу о војним униформама. Професионални војници могу долазити на посао и одлазити с посла у цивилном оделу, ако потребе службе друкчије не захтевају (пријем рапорта при уласку у касарну и слично). Подзаконски прописи садрже овакве и друге сличне одредбе и војна лица су дужна да их се придржавају. Према томе, повреда наведених и других прописа и наредаба надлежног старешине који се односе на ношење униформе и прописа и наредаба које се тичу хигијене представљаће ову дисциплинску грешку.

*Долазак на дужност у стању алкохолисаности
или довођење себе у стање алкохолисаности
у току дужности*

Вршење војне службе подразумева, како је већ речено, да се она извршава тачно, потпуно и правовремено. Употреба, или боље речено злоупотреба алкохола и те како доводи ово у питање. Непосредна

последица ове дисциплинске грешке подразумева да се припадник Војске доводи у алкохолисано, односно опијено стање, услед чега дужност, односно служба, не може да се обавља онако како је то прописано или наређено.

Биће ове дисциплинске грешке карактерише радња која је алтернативно постављена. Прву је законодавац одредио као *долазак на дужност у алкохолисаном стању*, што подразумева да је припадник Војске пре доласка на дужност конзумирао алкохол и довео се у опијено стање, па је у таквом стању ступио на дужност.

Друга радња означена је као *довођење себе у стање алкохолисаности у току дужности*, што значи да припадник Војске злоупотребава алкохол у време док се налази на дужности, услед чега се доводи у опијено стање.

Важно је нагласити да се овде санкционише сам долазак у алкохолисано стање на дужност, односно довођење себе у алкохолисано стање у току дужности. Према томе, није потребно да је у таквом стању учинилац, на пример, правио нереде или није обављао своју дужност како је прописано, односно наређено.

Међутим, проблем у материјалноправном и процесноправном смислу може представљати чињеница да прописи о војној дисциплини не уређују значење појма алкохолисаности, као што је то учињено, на пример, у прописима који штите безбедност јавног саобраћаја.

Непристојно понашање према сарадницима, подређенима и надређенима

Радња дисциплинске грешке означена је као *непристојно понашање*. Под непристојним понашањем, у најширем смислу те речи, подразумевамо понашање које одудара од општеприхваћених моралних норми у друштву. Поред наведеног, непристојно понашање треба да се односи на сараднике, подређене или надређене. Сарадник је лице које ради у јединици, установи ВС са лицем које чини ову дисциплинску грешку и које му није нити потчињени нити претпостављени. Надређени је претпостављени, а подређени потчињени. Појмове претпостављеног и потчињеног дефинише Закон о ВС у члану 20. став 2, као и одговарајуће одредбе Правила службе ВС, према којима је претпостављени онај који је на основу закона и других прописа овлашћен да руководи или командује војном јединицом или установом, организационом целином команде, јединице или упра-

ве, односно лицима на служби у њој, а остала лица у команди, јединици, управи или установи су потчињени.

Сматрамо да непристојно понашање према наведеним категоријама лица подразумева понашање као што је викање на наведена лица, псовање и коришћење непристојних покрета. Према томе, небројени су начини на које се наведена радња може конкретизовати. Непосредна последица ове радње јесте повреда части (лично добро човека, свеукупност моралних вредности које припада сваком човеку и које он има као члан одређене друштвене заједнице)⁸ и угледа (вредновање других људи о моралним и другим вредностима неког човека)⁹ наведених лица. Та последица нарушава добре међуљудске односе на којима служба у Војсци треба да почива и то, у крајњем, угрожава њену оперативну и функционалну способност.

Мора се напоменути неодређеност ове дисциплинске грешке, нарочито ако се она препостави дисциплинском преступу из члана 149. тачка 4. Закона о ВС, који је описан као насилничко, увредљиво или недолично понашање или изазивање нереди, свађе или туче у служби. Овде се мисли на онај део наведеног дисциплинског преступа који је означен као *увредљиво или недолично понашање*. Наиме, поставља се питање која је разлика између непристојног понашања и увредљивог или недоличног понашања. Сматрамо да и увредљиво и недолично понашање имају карактер непристојног, дакле да се њиме вређа част и углед наведених лица, али је њихов интензитет у односу на обично непристојно понашање већи, па је отуда законодавац то дефинисао као дисциплински преступ, а не дисциплинску грешку. Уосталом, овакво наше мишљење потврђује судска пракса војних дисциплинских судова.

*Повреда правила о поздрављању, обраћању,
представљању и јављању*

С обзиром на радњу извршења ове дисциплинске грешке, може се рећи да је и она бланкетног карактера, јер подразумева да се *крше правила о поздрављању, обраћању, представљању или јављању*. Према томе, да бисмо сазнали шта је радња у конкретном случају, то захтева од оног ко је надлежан да расветли ову конкретну дисци-

⁸ Др Љубиша Лазаревић, наведено дело, стр. 482.

⁹ Исто

плинску грешку, да добро познаје прописе који регулишу поздрављање, обраћање, представљање и јављање. Наведене одредбе које регулишу наведене радње налазимо у Правилу службе ВС.

Примера ради, наводимо норме које се односе на поздрављање, обраћање, представљање и јављање. Опште је правило да су лица на служби у Војсци дужна да воде рачуна о свом понашању, чувају углед Војске и достојно је репрезентују. Поред наведеног, лица на служби у Војсци пре уласка у канцеларију претпостављеног и старијег пријављују се куриру, дежурном, секретару, односно куцају на врата и, након одобрења, улазе. У канцеларију и друге просторије у којима се ради са странкама, ако је назначено, улази се без куцања и посебног одобрења. Претпостављени и старији улазак у канцеларију потчињеног, односно млађег, најављује куцањем на врата. Војна лица у канцеларију претпостављеног и старијег улазе без горње одеће и капе. Дежурни могу да улазе у горњој одећи и притом не скидају бере. Правила службе у ВС садрже читав низ других норми, односно правила која се тичу поздрављања, обраћања, представљања и јављања. Непоштовање наведених и свих других прописа који се тичу поздрављања, обраћања, представљања и јављања повлаче дисциплинску одговорност за наведену дисциплинску грешку.

Прикривање или непријављивање лакше повреде дужности из службе, односно из радног односа

Први услов за постојање дисциплинске грешке *прикривање или непријављивање лакше повреде дужности из службе, односно из радног односа*, јесте да неки припадник Војске начини лакшу повреду дужности из службе или радног односа. Под лакшом повредом дужности подразумевамо, пре свега, извршење дисциплинске грешке неког лица, али то нужно не мора бити дисциплинска грешка. На пример, таква је ситуација када постоји једнократно закашњавање или ранији одлазак са дужности из службе, при чему је важно да служба није била теже угрожена. Наиме, дисциплинске грешке нема, али је неспорно да се ради о повреди дужности из службе или радног односа лакше природе. Ипак, по нашем мишљењу, најчешће ће се радити о дисциплинској грешци. Радњом прикривања или непријављивања лакше повреде дужности из службе, односно из радног односа, омогућује се да таква дисциплинска грешка буде несанкционисана. Такође, тиме се старешина јединице, односно установе у ко-

јој се то десило онемогућава да влада стањем, јер је један од предуслова за то да је упознат са свим активностима јединице, установе којом командује или руководи.

Радња је, како се види, алтернативно одређена. Први њен облик је *прикривање*, које подразумева активно понашање прикривача, којим ће он онемогућити да надлежни старешина сазна за лакшу повреду дужности из службе, односно за лакшу повреду дужности из радног односа. Прикривање би, на пример, постојало када овлашћено лице не би у службену евиденцију унело чињеницу да је припадник Војске закаснио на дужност, односно у службу.

Непријављивање представља типичну радњу нечињења. Већ смо рекли да нечињење постоји када неко пропушта да учини радњу коју је по неком правном основу дужан да предузме. Овде се радња састоји у пропуштању дужности да се извести надлежни старешина¹⁰ о лакшој повреди дужности из службе, односно из радног односа. Поставља се питање коме треба да се пријави лакша повреда дужности из службе, односно радног односа. Сматрамо да се овде ради о надлежном старешини који је дужан да дâ иницијативу за покретање дисциплинског поступка или да га, ако је надлежан, спроведе према одредбама прописа који установљавају правила расправљања дисциплинских грешака. Дужност пријављивања лакше повреде дужности из службе произлази из општих прописа, који установљавају односе у Војсци, пре свега из правила која регулишу унутрашњу службу у јединицама и установама Војске, као и из односа претпостављени – потчињени о којем је већ било говора.

Други поступак супротан правилима вршења службе који није обухваћен неком од повреда дужности из службе предвиђених овим или посебним законом

Овде законодавац генералном клаузулом уводи, као дисциплинске грешке, и све оне случајеве које није поименично навео у тачкама 1. до 8. члана 148. Закона о ВС. Ипак, није препуштено самовољи надлежног дисциплинског органа (претпостављеног старешине) да одређује која су то понашања. Према наведеној одредби члана 148. тачка 9. Закона о ВС ради се о следећим условима:

¹⁰ О појму „непријављивање“ видети детаљније: Др Љубиша Лазаревић, наведено дело, стр. 682.

- да се ради о поступку који је супротан правилима вршења службе (то подразумева да се ради о кршењу неког прописа којим су правила службе у ВС регулисана, на пример Правило службе ВС, Стројево правило и други слични прописи);
- да тај поступак није обухваћен неком од повреда дужности из службе предвиђених Законом о ВС или посебним законом (према томе, да се не ради о некој од дисциплинских грешака из члана 148, тачка 1 до 8. Закона о ВС или о некој од дисциплинских грешака или лакших повреда војне дисциплине, које су установљене неким другим законом);
- коначно, потребно је да се ради о поступцима који представљају лакше повреде војне дисциплине (да се ради о повредама војне дисциплине које војну службу не угрожавају теже, што је фактичко питање и што надлежни орган за расправљање повреда војне дисциплине процењује од случаја до случаја).

Према схватањима у војном дисциплинском правосуђу, чини се да је ову одредбу потребно прецизније дефинисати, јер доносиоца прописа на то обавезује начело законитости.

Дисциплинске санкције у војсци Србије за лакше повреде војне дисциплине

Појам и врсте дисциплинских санкција

О дисциплинским санкцијама на уопштен начин говори законодавац у одредбама члана 151. Закона о ВС. У ставу 1. наведеног члана каже се да се за повреде дужности **из службе** учиниоцима изричу дисциплинске санкције, и то: дисциплинске мере и дисциплинске казне. Сматрамо да наведена норма није прецизна, јер се, према одредби члана 149, тачка 32. Закона о ВС дисциплинским преступом¹¹ сматра и свако поступање припадника Војске Србије, *ван службе*, које је противно прописима или добрим обичајима, а којима се наноси штета угледу припадника Војске Србије. Према томе, дисциплинске санкције могу се изрицати припадницима Војске Србије и за радње које су они предузели и ван службе, под условима одређеним законом. Према члану 151, став 2. наведеног закона, за дисциплинске грешке изричу се дисциплинске мере, а за дисциплинске преступе

¹¹ Тежом повредом војне дисциплине – оп. а.

дисциплинске казне. Коначно, према ставу 3. истог члана за једну или више повреда дужности о којима се истовремено одлучује изриче се само једна дисциплинска санкција.

За одређивање појма војних дисциплинских санкција важна је одредба члана 147. Закона о Војсци Србије, према којој се, приликом утврђивања дисциплинске одговорности припадника ВС,¹² примењују *начела, односно правила материјалног кривичног права* која нису у супротности са одредбама Закона о ВС и природом дисциплинске одговорности. Такође, према одредби члана 7. Правила о војној дисциплини, претпостављене старешине у ВС расправљају дисциплинску одговорност својих потчињених и изричу дисциплинске мере за које су овлашћене Правилном о војној дисциплини. Према члану 42, став 1. Правила о војној дисциплини, војни дисциплински судови суде за дисциплинске преступе које чине професионална војна лица, војни службеници и војни намештеници.

Из наведених одредаба може се закључити следеће:

1. Дисциплинске санкције у ВС јесу последица дисциплинске одговорности припадника ВС, која настаје када њен припадник повреди дужности из службе, односно у случајевима предвиђеним законом *и ван службе*.
2. Законодавац разликује две врсте војних дисциплинских санкција, и то: дисциплинске мере, које се изричу припаднику ВС за лакше повреде војне дисциплине, односно за дисциплинске грешке и дисциплинске казне, које се изричу припаднику ВС за теже повреде војне дисциплине, односно за дисциплинске преступе.
3. Када припадник ВС једном радњом или са више њих учини две или више повреда војне дисциплине (стицај),¹³ под условом да се о њима истовремено одлучује, њему ће се изрећи *само једна војна дисциплинска санкција*.
4. Војне дисциплинске санкције почивају на *начелу законитости* онако како га одређује одредба члана 1. Кривичног законика.¹⁴

¹² Појам припадника Војске одређује Закон о Војсци Србије у одредбама члана 6. Према наведеним одредбама, припадници Војске Србије су војна лица и цивилна лица на служби у Војсци Србије. Војна лица су према одредби члана 7. Закона о Војсци Србије, професионална војна лица, војници на служењу војног рока и лица у резервном саставу док се налазе на војној дужности у Војсци Србије.

¹³ Оп. а.

¹⁴ „Службени гласник Републике Србије”, број 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09 и 121/12.

Према наведеном начелу, никоме не може бити изречена казна или друга кривична санкција за дело које пре него што је учињено законом није било одређено као кривично дело, *нити му се може изрећи казна или друга кривична санкција која законом није била прописана пре него што је кривично дело учињено*. Према томе, када се наведено начело примени на односе у ВС, који настану повредом војне дисциплине, онда нити једном припаднику ВС не може бити изречена дисциплинска санкција за повреду војне дисциплине, која пре него што је учињена законом није била одређена као повреда војне дисциплине, нити му се може изрећи дисциплинска санкција, која законом није била прописана пре него што је повреда војне дисциплине учињена.

5. Војне дисциплинске санкције припаднику ВС може изрећи надлежни војни орган (претпостављени старешина или надлежни војни дисциплински суд) у поступку који је прописан Законом о ВС и подзаконским актима.

Поред наведеног, сматрамо да се до потпунијег објашњења појма војних дисциплинских санкција може доћи тако што би се сазнања из Закона о ВС и наведених подзаконских аката допунила изучавањем појма санкција из, овом делу радног права, сродних делова грана такозваног казног права, које установљавају санкције, а пре свега из кривичног и прекршајног права.

У литератури су бројна схватања појма кривичних санкција. Наводи се да су кривичне санкције мере кривичноправне принуде које се могу изрицати учиниоцима кривичних дела, да су оне по својој природи мере принуде, које у законом предвиђеном поступку изриче суд учиниоцу кривичног дела ради заштите друштва од криминалитета, а састоје се у лишавању или ограничавању одређених слобода или права учиниоца кривичног дела, односно у упозорењу да може бити лишен или ограничен у тим правима ако поново учини кривично дело.¹⁵ Сматра се да из тако одређеног појма следе заједничка обележја кривичних санкција, и то:

- да се ради о принудним мерама, јер се намећу учиниоцу кривичног дела по сили закона;
- да их изриче суд;
- да њиховом изрицању претходи спровођење законом прописаног поступка у којем се утврђују услови за њихово изрицање;

¹⁵ Др Љубиша Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, „Савремена администрација“ Београд, 2006, стр. 11. и 12.

- у садржајном смислу, свака санкција представља лишавање или ограничавање слобода или права онога на кога се примењује или упозорење да до тога може доћи у случају поновног извршења кривичног дела;
- да је општа сврха свих кривичних санкција заштита друштва од криминалитета.

Наводи се и то да су кривичне санкције законом предвиђене репресивне мере које се, ради сузбијања криминалитета, примењују према учиниоцу противправног дела које је у закону предвиђено као кривично дело на основу одлуке суда донете након спроведеног кривичног поступка, као и да су обележја кривичних санкција следећа:

- њихов је циљ сузбијање криминалитета;
- оне су по својој природи репресивне мере;
- примењују се према учиниоцу противправног дела које је у закону предвиђено као кривично дело;
- морају бити предвиђене законом;
- примењује их, односно изриче суд;
- изричу се у кривичном поступку.¹⁶

Када се говори о прекршајним санкцијама постоји став према којем¹⁷ прекршајне санкције јесу мере реакције које предузимају надлежни државни органи против учинилаца прекршаја ради сузбијања прекршајних деликата као масовне и појединачне појаве и обезбеђења јавног реда и мира и очувања друштвеног поретка, односно да су прекршајне санкције такве да имају принудни карактер, јер се предузимају против воље учиниоца прекршајног дела и за њега представљају извесно зло које се састоји у одузимању слобода или права, односно у њиховом ограничавању.

Када наведеним сазнањима допунимо схватања законодавца о тој истој материји у Војсци Србије, можемо закључити да су обележја војних дисциплинских санкција следећа:

1. Војне дисциплинске санкције резултат су повреде војне дисциплине од стране припадника ВС.
2. Војне дисциплинске санкције су принудне мере, утолико уколико се намећу против воље припадника ВС који је начинио повреду војне дисциплине.

¹⁶ Проф. др Зоран Стојановић, Коментар Кривичног законика, „Службени гласник”, Београд, 2006, стр. 32. и 33.

¹⁷ Др Љубиша Јовановић, Миленко Јелачић, Прекршаји и привредни преступи, „Полицијска академија”, Београд, 1997, стр. 71.

3. Војне дисциплинске санкције састоје се:
 - а) у упозорењу прекршиоцу војне дисциплине да ће, уколико буде поновио исту или начинио неку другу повреду војне дисциплине, његова права у вези са службом у ВС бити ограничена или да ће тих права бити лишен,
 - б) у ограничавању или лишавању права припадника ВС, који су прекршили војну дисциплину, која они имају у вези са вршењем службе, што може ићи и до лишавања слободе и до лишавања права на професионално обављање војних и других дужности у ВС.
4. Војне дисциплинске санкције припаднику ВС, који повреди војну дисциплину, може изрећи надлежни војни орган у складу са Законом о ВС и одговарајућим подзаконским актима прописаном поступку.
5. Војне дисциплинске санкције могу се изрећи једино ако су унапред биле прописане законом.
6. Војне дисциплинске санкције могу бити дисциплинске мере (санкције за лакше повреде војне дисциплине, односно за дисциплинске грешке) и дисциплинске казне (санкције за теже повреде војне дисциплине, односно дисциплинске преступе).

Дисциплинске мере према Закону о ВС

Уопште о дисциплинским мерама

Проучавајући дисциплинске мере, као врсту дисциплинских санкција, можемо закључити да је законодавац установио четири групе дисциплинских мера. Оно чиме је законодавац био руковођен у одређивању тих група јесте, по нашем мишљењу, статус припадника ВС, према којем се примењује дисциплинска санкција. То значи да је законодавац сваку од наведених група дисциплинских мера наменио по једној од четири статусне категорије припадника ВС. Прву групу дисциплинских мера законодавац је наменио професионалним војним лицима, другу групу цивилним лицима на служби у ВС, трећу групу војницима на одслужењу војног рока, лицима у резервном саставу док се налазе на војној дужности, односно лицима која се налазе на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицере и, на крају, четврту групу је наменио кадетима војне академије.

Проучавајући дисциплинске мере, закључујемо да их законода-

вац, најпре, одређује по врсти, а неке од њих, када је то могуће, и по мери, чиме се настоји спровести начело индивидуализације дисциплинских санкција. Према том начелу избор врсте и одмеравање дисциплинске мере од стране надлежног дисциплинског органа треба да буде руковођено потребом за успостављањем војне дисциплине, с једне стране, односно потребом да се врста и мера дисциплинске мере прилагоде личности учиниоца, с друге стране.

Дисциплинске мере које се могу изрећи професионалним војним лицима

Према одредбама члана 152, став 1, тачка 1. и 2. Закона о ВС, професионалном војном лицу¹⁸ могу се изрећи следеће дисциплинске мере:

- опомена;
- смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20%.

Према томе, законодавац је одредио *две врсте* дисциплинских мера за професионална војна лица: опомену и смањење плате за 5% до 20% у месецу у којем се дисциплинска мера изриче. У тексту који следи настојаћемо да дамо одговор на питање: шта чини садржину наведених дисциплинских мера?

Опомена је прекор, који надлежни претпостављени старешина упућује професионалном војном лицу, које је починило неку од дисциплинских грешака из члана 148. Закона о ВС. *Опомена* је, по својој природи, дисциплинска санкција која, иако законодавац то не наводи изричито, подразумева, поред прекора, и упозорење учиниоцу дисциплинске грешке да не чини исту или сличне дисциплинске грешке убудуће, јер ће му, у противном, бити изречена тежа дисциплинска санкција. Овде је важно следеће питање: У којим случајевима изрицати *опомену*, односно чиме орган који је изриче треба да буде руковођен?

¹⁸ Законодавац је дао аутентично тумачење овог појма. Према одредби члана 9, професионална војна лица су:

- официр, односно лице високог образовања, оспособљено за обављање војних дужности, које је у радном односу на неодређено време, односно одређено време,
- подофицир, односно лице најмање средњег образовања, оспособљено за обављање војних дужности, које је у радном односу на неодређено време, односно на одређено време,
- професионални војник, односно лице које има најмање основно образовање, које је одслужило војни рок или је на други начин војно обучено и које је у радном односу на одређено време.

Сматрамо да се ова дисциплинска мера може изрицати само примарним учиниоцима дисциплинских грешака, дакле онима који повређују прописе, који се односе на војну дисциплину, по први пут. Поред тога, старешина који изриче меру мора водити рачуна и о последицама које је конкретна дисциплинска грешка оставила у односу на правилно вршење војне службе, о ранијем понашању професионалног војног лица којем изриче меру, о његовом професионалном искуству или, боље речено, неискуству, које је могло допринети извршењу дисциплинске грешке. Сматрамо, штавише, да би се приликом опредељивања за ову или какву другу дисциплинску меру надлежни старешина могао, по аналогији заснованој на Закону о ВС,¹⁹ држати општих правила о одмеравању казне из Кривичног законика Републике Србије (члан 54), а нарочито о олакшавајућим и отежавајућим околностима, као што су: степен дисциплинске одговорности (кривице), побуде из којих је грешка учињена, раније понашање учиниоца, његове личне прилике, његово држање након учињене дисциплинске грешке и слично.

Друга дисциплинска мера која се може изрећи професионалним војним лицима јесте *смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче од 5% до 20%*. Она је, по својој природи, дисциплинска санкција имовинске природе, која смањује плату као део имовине професионалног војног лица.

Плата је новчана накнада коју професионални припадник Војске Србије, па дакле и професионално војно лице, прима за обављање службе у Војсци Србије. На то указује одредба члана 81, став 1. Закона о Војсци Србије, према којој професионално војно лице прима плату за дане, односно часове свога рада. Према ставу 2. истог члана, плата професионалног војног лица утврђује се у односу на положај, чин, посебне услове службе, одговорност, сложеност посла и друге услове службе у Војсци Србије, сагласно потребама оперативне способности. Према одредби члана 82. Закона о Војсци Србије, коефицијент плате професионалног војног лица утврђује се у односу на положај, чин, посебне услове службе, специфичну војну службу, одговорност, сложеност посла и друге услове службе у Војсци Србије, сагласно потребама оперативне способности.

Одредба члана 33, став 4. Правила о војној дисциплини указује на то да ова дисциплинска мера погађа примања која припадају дисциплински санкционисаном професионалном војном лицу по основу плате према чину и положају.

¹⁹ Види већ цитирану одредбу члана 147. Закона о Војсци Србије – Оп. а.

За разлику од опомене, ова врста дисциплинске мере одређена је по мери.²⁰ То значи да се она може изрећи професионалном војном лицу у распону од 5% до 20%. Овај распон важан је због принципа индивидуализације дисциплинских санкција, односно, у овом случају, дисциплинских мера. Наведени распон омогућује да се ова дисциплинска мера изрекне у мери која одговара тежини последица, које су настале извршењем дисциплинске грешке која се санкционише, односно да се саобрази личности учиниоца и другим околностима, о којима је већ било говора приликом објашњења олакшавајућих и отежавајућих околности. У раније важећем *Закону о Војсци Југославије*²¹ пандан овој дисциплинској мери била је дисциплинска мера *смањење плате за 5% до 10% у трајању до два месеца*. Интересантно је да је пракса дисциплинских органа била таква да су надлежне старешине изрицале меру, било у износу од 5%, било у износу од 10%. То значи, по нашем мишљењу, да се у пракси уопште није поклањала пажња индивидуализацији ове дисциплинске мере, што је, сматрамо, недостатак, који би требало исправити у пракси изрицања ове дисциплинске мере у наредном периоду. Према томе, ако је законодавац прописао да се дисциплинска мера смањење плате за месец у којем се дисциплинска мера изриче, може изрећи у износу од 5% до 20%, онда то значи да се учиниоцу, у конкретном случају, може изрећи смањење плате у износу било којег процента у наведеном распону. Поред наведеног, сматрамо да је надлежни старешина, када изриче ову дисциплинску меру, у обавези да приликом њеног одмеравања води рачуна и о имовинском стању учиниоца, а нарочито о томе да ли и колико још чланова породице издржава, односно, ако има супружника, да ли му је супруга запослена или не, итд. Другим речима, одмеравање процентуалног износа смањења плате професионалног војног лица не може зависити искључиво од тежине последица по службу и других наведених околности већ и од његовог имовинског стања.

*Дисциплинске мере које се могу изрећи
цивилним лицима на служби у ВС*

Сходно одредбама члана 153, став 1, тачка 1. и 2, цивилном лицу на служби у ВС могу се изрећи следеће дисциплинске мере:

²⁰ Код опомене одређивање мере и није могуће, наиме или сте опоменути или нисте, Оп. а.

²¹ „Службени лист СРЈ”, број 67 од 29. октобра 1993.

- опомена;
- смањење плате од 5% до 20% за месец у којем се дисциплинска мера изриче

Према томе, цивилним лицима на служби у ВС надлежни претпостављени старешина може изрицати идентичне дисциплинске мере и под истим условима као и професионалним војним лицима. Разлог за то је јасан, јер и једну и другу категорију лица законодавац подводи под шири појам, који означава изразом „професионални припадници Војске”. Наиме, према члану 8, став 1. Закона о ВС, професионални припадници ВС су професионална војна лица и цивилна лица на служби у ВС. Према ставу 2. истог члана, професионални припадник ВС је у радном односу. То значи да наведене категорије лица за свој рад, односно обављање дужности у ВС, примају плату, па је једино овим категоријама лица могуће изрицати дисциплинску меру *смањење плате од 5% до 20% за месец у којем се дисциплинска мера изриче*

Дисциплинске мере које се могу изрећи војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу док се налазе на војној дужности у ВС и лицу на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире

Према одредбама члана 154, став 1, тачка 1. до 5, војнику на служењу војног рока, лицу у резервном саставу док се налазе на војној дужности у ВС и лицу на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире могу се изрећи следеће дисциплинске мере:

- опомена;
- укор;
- забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана;
- прекоредна служба у трајању до три смене;
- забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана, коју војнику на служењу војног рока могу да изричу претпостављене старешине на положају командира чете или вишем положају.

У оквиру ове категорије припадника ВС разликујемо:

- војнике на служењу војног рока,
 - лица у резервном саставу док се налазе на војној дужности у ВС
- и

– лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире.

Опомена, као дисциплинска мера, и за ову категорију припадника ВС има исте карактеристике као и опомена која се може изрећи професионалним војним лицима и цивилним лицима на служби у ВС, па важи све оно што је за ту меру у претходном тексту речено.

Укор, као дисциплинска мера, такође је прекор који надлежни претпостављени старешина упућује војном лицу које је починило неку од дисциплинских грешака из члана 148. Закона о ВС. Она, као и опомена, по својој природи је санкција, која, макар законодавац то такође не наводи изричито, подразумева упозорење учиниоцу дисциплинске грешке да не чини исту или сличне дисциплинске грешке убудуће, јер ће му, у противном, бити изречена тежа дисциплинска санкција. Међутим, поставља се питање: која би била разлика укора у односу на опомену? Сматрамо да је разлика у томе што *укор* садржи јачи интензитет прекора и, штавише, последњу опомену учиниоцу дисциплинске грешке да се чињење дисциплинских грешака више неће толерисати, јер ће према њему бити примењене теже санкције, које ће му ограничити права која има у вези са вршењем војне службе или која ће га лишити одређених права у вези са вршењем војне службе. То би, дакле, био смисао ове дисциплинске мере.

Забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана. Војна служба претпоставља одређени повећани степен физичких и психичких напора. Ти напори не мимоилазе ни ову категорију лица, односно војнике на служењу војног рока, лица у резервном саставу док се налазе на војној дужности у ВС и лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире. Као вид релаксације, односно одмора од напора везаних за војну службу, наведеним категоријама лица признају се одређена права и отуд дозвољава излазак у град, односно обилазак породице периодично и у складу са правилима службе, с једне стране, и захтевима за очување оперативне и функционалне способности ВС на захтеваном нивоу, с друге стране.²²

Право на излазак изван јединице или установе конкретизује се изласком из касарне или другог војног објекта у којем је та јединица или установа смештена. Правило службе ВС познаје различите врсте изласака из касарне или другог војног објекта наведених категорија

²² Ово подразумева да је у јединици, односно установи ВС присутан потребан број припадника јединице односно установе како би она била оперативна у свако доба – Оп. а.

лица, као и разлоге због којих се наведени изласци дозвољавају.²³ Изрицањем ове дисциплинске мере и њеним извршењем у потпуности се онемогућује (забрањује) излазак лица којем је мера изречена из касарне или другог војног објекта у којем је смештена његова јединица или установа. Према томе, последица ове санкције јесте онемогућавање припадника наведене категорије лица да услед њеног изрицања због дисциплинске грешке не може користити право на било коју врсту изласка које установљује Правило службе ВС. За разлику од опомене и укора, ова дисциплинска санкција одређена је и мером, јер надлежни претпостављени старешина може изрећи, како се види, да забрана изласка из касарне или другог војног објекта траје до 15 дана.

Прекоредна служба у трајању до три смене. Вршење различитих служби, као што су: дежурство, пожарство, редарство, чуварска и друге сличне службе у ВС регулишу се правилима службе у ВС. За наведене службе је карактеристично да их периодично врше припадници јединице или установе ВС и да се о ангажовању људства за обављање наведених служби воде редне листе.

Редне листе омогућавају да се види ко је био на дужности радним даном, нерадним даном, у дане државних и војних празника, као и уочи нерадних дана и празника. Она се води тако да припадници Војске буду равномерно оптерећени вршењем наведених служби у одређеном периоду.

Ова се дисциплинска санкција састоји у томе да се лице које је повредило војну дисциплину додатно оптерећује вршењем неке од наведених служби и то тако да му се одреди до три смене више од осталих припадника јединице.

Према томе, и ова дисциплинска санкција одређена је не само по врсти већ и по мери, јер надлежни претпостављени старешина може изрећи вршење прекоредне службе од једне до три смене. Ово служи у конкретном случају оживотворењу принципа индивидуализације дисциплинских санкција, што је ближе објашњено у претходном тексту. Опредељење за једну, две или три смене у вршењу прекоредне службе треба да зависи од тежине последица које је дисциплинска грешка изазвала, од личности учиниоца, односно од тога да ли се ради о примарном учиниоцу или „повратнику”, о томе којом

²³ Врсте изласака и разлози због којих се исти допуштају не могу бити елаборирани шире у овом тексту, јер је Правило службе ВС означено од стране надлежног органа као акт који садржи тајне податке – Оп. а

ће мером ове санкције постићи праву сврху њеног изрицања итд.

Забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана, коју војнику на служењу војног рока могу да изричу претпостављене старешине на положају командира чете или вишем положају. Поводом наведене дисциплинске мере морамо поставити два важна питања: 1. „Каква је природа ове дисциплинске мере?” и 2. „Према коме се та дисциплинска мера може применити?”

Што се тиче одговора на прво питање, сматрамо да је природа дисциплинске мере забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана таква да се ради о *лишењу слободе лица којем се мера изриче*. Проблематично је то што се то не види недвосмислено из Закона о ВС, већ до тога долазимо изучавајући норме подзаконских аката које уређују војну дисциплину. Да је то тако јасно указују одредбе тачака 29. до 31. Упутства о примени одредаба Правила о војној дисциплини,²⁴ које су посвећене извршењу забране удаљења из посебних просторија у касарни или другом војном објекту. Према тачки 29. став 1. Упутства, дисциплинска мера забране удаљења из посебних просторија у касарни или другом војном објекту извршава се у Гарнизону Београд у посебним касарнским просторијама које се оснивају при јединицама, односно установама ранга бригаде, а у осталим гарнизонима у заједничким просторијама на нивоу гарнизона (гарнизонског места) намењеним за ту сврху. Према ставу 2. наведене тачке, просторије за извршење ове дисциплинске мере се закључавају, а кључеви се чувају код надзорника просторија, односно његовог помоћника или другог лица одређеног наредбом надлежног старешине. Према ставу 3. тачке 29, просторије за извршење ове дисциплинске мере *обезбеђују се на одговарајући начин*. Према тачки 30. Упутства, упућивање на извршење дисциплинске мере забране удаљења из посебних просторија у касарни или другом војном објекту намењених за ту сврху, пријем на извршење, унутрашњу службу, ред, рад и време посете, распоред дневног времена, владање и понашање, уређују се у складу са одредбама Правила службе ВС и кућним редом просторија намењених за ову сврху. Према тачки 31. Упутства, евиденцију лица којима је изречена ова дисциплинска мера води надзорник просторија намењених за њено извршење. Дакле, наведене одредбе недвосмислено указују на то да се ради о лишењу слободе лица којем се изриче ова дисциплинска мера.

²⁴ „Службени војни лист”, број 34/08.

Кад се ради о одговору на друго питање, дакле, према ком се лицу ова мера може применити, сматрамо да се она односи искључиво на војнике на служењу војног рока. Овакво решење је, по нашем мишљењу, неразумљиво из два разлога. Прво, јер није правно логички утемељено. Наиме, ако се сматра да само војници на одслужењу војног рока могу бити санкционисани овом врстом дисциплинске мере, поставља се питање зашто су постављени у групу припадника Војске која је означена као група која обухвата и лица у резервном саставу док се налазе на војној дужности у ВС и лица на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире. Другим речима, војници на одслужењу војног рока требало је да буду означени као посебна статусна категорија, што они и јесу. Даље, ако припадници резервног састава (војници), за време док су на дужности у резервном саставу, односно кад у том саставу врше војничке дужности, зашто се онда и према њима не би примењивале „војничке“ санкције, односно санкције намењене сваком лицу које се сматра војником.²⁵ Према томе, по нашем мишљењу, и у односу на ову категорију лица, може се применити ова дисциплинска мера.

Такође, исти став имамо и када се ради о лицима на другом стручном оспособљавању за официре и подофицире. Наиме, и кадети војне академије, дакле кандидати за професионалне официре, могу бити лишени слободе због дисциплинских грешака.

Дисциплинске мере које се могу изрећи кадету војне академије

Према одредбама члана 155, став 1. тачка 1. до 5. и става 2, кадету војне академије могу се изрећи следеће дисциплинске мере:

- опомена,
- укор,
- забрана изласка из касарне или другог војног објекта у трајању до 15 дана,
- прекоредна служба у трајању до три смене,
- забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту до 15 дана,
- искључење из војне академије, с тим да ова дисциплинска мера повлачи и губитак чина.

²⁵ Дакле, без обзира да ли је то војник на одслужењу војног рока или војник у резерви – Оп. а.

Према већ наведеној одредби члана 7. став 2, војним лицима, у погледу права и обавеза уређених Законом о ВС, сматрају се и држављани Републике Србије – ученици и *кадети војношколских установа* који се школују за војне дужности. Како се види, законодавац је установио у тачкама 1. до 5. наведеног члана 155. став 1. идентичне дисциплинске мере као и претходној категорији лица.

Дисциплинском мером *искључење из војне академије*, која се може изрицати за најтеже повреде војне дисциплине које учини кадет војне академије, лишава кадета којем је мера изречена да се даље школује у војној академији. То, у крајњем, има за последицу да он губи могућност да постане професионални официр. Такође, у члану 155, став 2. Закона о ВС установљене су даље правне последице ове мере, а то је да ова дисциплинска мера повлачи и губитак чина. Наиме, према одредби члана 22, став 1. Закона о ВС, установљено је који су чиновници које могу имати војна лица, а у ставу 2. наведено је, поред осталог, да студенти војношколских установа²⁶ могу имати чиновне из става 1. члана 22. Према томе, студент војне академије којем је изречена дисциплинска мера искључење из војне академије губи њеним изрицањем и чин који је у том моменту имао. Ова последица има један симболичан карактер, рекли бисмо деградирања, јер законодавац сматра да лице којем је изречена овако тешка дисциплинска мера није достојно да и даље носи чин који је за време школовања на војној академији стекао.

Застарелост

Појам и врсте застарелости

Установу застарелости у односу на дисциплинску одговорност за лакше повреде војне дисциплине Закон о ВС уређује у одредбама 159. и 160. На овом месту требало би рећи да закон разликује следеће врсте застарелости: 1. застарелост покретања дисциплинског поступка за дисциплинске грешке, 2. застарелост вођења дисциплинског поступка за дисциплинске грешке и 3. застарелост извршења дисциплинске мере.

Пре него што обрадимо наведене врсте застарелости потребно је да разјаснимо шта је застарелост. Она представља установу која се

²⁶ Дакле и војна академија – оп. а.

прописује законом и услед које се учиниоцу дисциплинске грешке или не може изрећи дисциплинска мера или се дисциплинска мера која је већ изречена не може извршити.²⁷ Она наступа након протекла времена одређеног у закону прописаног времена, а у зависности од врсте застарелости то се време рачуна или од извршења дисциплинске грешке или од момента када је одлука којом је дисциплинска мера изречена постала коначна, односно правноснажна.

С обзиром на чињеницу да застарелост наступа по сили закона (*ex lege*), надлежни органи који воде дисциплински поступак дужни су да по службеној дужности воде рачуна о томе да ли је у конкретној дисциплинској ствари дошло до застарелости. Разлоге за уношење института застарелости у казнено, па, према томе, и гране права које познају расправљање дисциплинске одговорности, јесте у томе да протеклом дужег времена од момента извршења дисциплинске грешке, односно од неизвршења дисциплинске мере слаби потреба за гоњењем учиниоца, односно извршењем дисциплинске мере. Јер, ако се одуговлачи са гоњењем, односно извршењем и то чини, по природи односа у Војсци, онај ко има највише разлога да захтева процесуирање прекршаја војне дисциплине, а то је претпостављени старешина, онда има пуног оправдања установљивање овог института и у области расправљања одговорности за нарушавање војне дисциплине.

Застарелост покретања дисциплинског поступка

Према члану 159. став 1. Закона о ВС покретање дисциплинског поступка за дисциплинску грешку застарева протеклом шест месеци од дана извршене повреде војне дисциплине. Овде настаје немогућност започињања, уопште гоњења за дисциплинску грешку уколико је прошло *шест месеци од момента када је она извршена*. Немогућност започињања гоњења, према томе, подразумева да се учиниоцу уопште не може изрећи дисциплинска мера. У теорији постоји дилема о томе ради ли се о институту процесног или материјалног права. У вези с тим, сматра се да је наступање застарелости у односу на започињање дисциплинског гоњења процесна сметња за покретање дисциплинског поступка и да јој то даје карактер процесноправног института, а с друге стране наступањем застарелости гаси се право надлеж-

²⁷ О установи застарелости у кривичном праву, која је слична застарелости у области војне дисциплине, види ближе у: Никола Срзентић, Др Александар Стајић, Др Љубиша Лазаревић, Кривично право Југославије, Савремена администрација – Београд, 1997. г, стр. 497. до 510.

ног старешине да изрекне дисциплинску меру учиниоцу дисциплинске грешке, што је опет чини институтом материјалног права.²⁸

Застарелост вођења дисциплинског поступка

Чињеница да је дисциплинско гоњење лица, коме се ставља на терет да је учинило дисциплинску грешку започето не подразумева да се оно може водити унедоглед. Са становишта војне организације, војну дисциплину која је нарушена треба вратити у адекватно стање у најкраћем могућем року. Томе служе иначе веома кратки рокови које предвиђају прописи о војној дисциплини за, на пример, започињање вођења, односно окончања дисциплинског поступка.²⁹ Управо због тога законодавац предвиђа, у одредби члана 159, став 4, да вођење дисциплинског поступка за лакше повреде дужности застарева протеком једне године од покретања дисциплинског поступка. Истеком овог рока лицу које се терети за дисциплинску грешку не може бити изречена дисциплинска мера. Према томе, у вези правне природе ове врсте застарелости и овде важи оно што је речено за застарелост покретања дисциплинског поступка.

Према члану 159, став 5, застарелост вођења дисциплинског поступка не тече за време док дисциплински поступак није могуће водити из оправданих разлога. Ова одредба, у суштини, установљава случајеве обуставе застаревања вођења дисциплинског поступка. Она означава да постоји каква сметња због које се дисциплински поступак не може водити. Које су то сметње законодавац не наводи; он једино инсистира да до обуставе рока застаревања може доћи само из оправданих разлога. Који су то оправдани разлози фактичка је ствар, али ће се најчешће радити о случајевима у којима, на пример, окривљени није саслушан и не може се саслушати због болести. Када дође до обуставе рока застаревања, како се види, рок престаје да тече, с тим да по престанку сметње рок застарелости наставља да тече тамо где је стао. Дакле, рок застаревања продужава се за онолико времена колико је обустава трајала.

Међутим, због природе дисциплинског поступка не може се отезати са овим роком унедоглед, па је законодавац предвидео, у од-

²⁸ Исто, стр. 500.

²⁹ О овим роковима ће бити више говора у делу текста који се односи на дисциплински поступак – Оп. а.

редби члана 159, став 6. да застарелост вођења дисциплинског поступка наступа у сваком случају кад протекне двапут онолико времена колико је прописано у ставу 4. овог члана. Овом одредбом предвиђа се такозвана апсолутна застарелост по којој гођење за дисциплинску грешку застарева након истека од две године од дана учињене дисциплинске грешке, без обзира на то што је у међувремену долазило до обуставе застарелости вођења дисциплинског поступка.

Застарелост извршења дисциплинске мере

Установа застарелости извршења дисциплинске мере уређена је у одредбама члана 160, став 1, 3. и 4. Закона о ВС. Како смо видели, у случајевима застарелости извршења дисциплинске мере ради се о ситуацијама у којима је дисциплинска мера изречена учиниоцу дисциплинске грешке, али ју је услед одређеног, законом прописаног протека времена немогуће извршити.

Према члану 160, став. 1. Закона о ВС застарелост извршења дисциплинске мере наступа кад протекне шест месеци од дана правноснажности одлуке којом је изречена дисциплинска мера. Према томе, рок почиње тећи од дана када је наредба о изреченој дисциплинској мери стекла својство правноснажности.

Према одредби члана 160, став 3. Закона о ВС, застарелост извршења дисциплинске санкције прекида се сваком радњом надлежног органа управљеном на извршење дисциплинске санкције. Прекид рока застарелости подразумева да са радњом надлежног органа, која је управљена на реализацију извршења изречене дисциплинске мере, престаје да тече рок застарелости и, штавише, почиње да тече изнова, односно од почетка.

Међутим, са тим се не може ићи унедоглед како је то већ означено у претходном тексту, па је законодавац у одредби члана 160, став 4. Закона о ВС предвидео апсолутну застарелост извршења дисциплинске мере, јер према њој застарелост извршења дисциплинске санкције наступа у сваком случају кад протекне двапут онолико времена колико је прописано у одредбама става 1. до 3. овог члана. Према томе, апсолутна застарелост извршења дисциплинске грешке наступа када протекне годину дана од правноснажности наредбе о изреченој дисциплинској мери.

Закључак

Решења из Закона о ВС, која се односе на дисциплинске грешке, односно лакше повреде војне дисциплине од стране припадника Војске представљају значајан искорак у правцу поштовања начела законитости у овој важној области за живот и рад Војске. То је важно због тога што је дисциплинска одговорност веома слична другим областима такозваног казненог права, а нарочито кривичном и прекршајном праву, код којих је неизоставна примена начела легалитета. Према наведеном начелу (члан 1. Кривичног законика Републике Србије), никоме не може бити изречена казна или друга кривична санкција за дело које пре него што је учињено законом није било одређено као кривично дело, нити му се може изрећи казна или друга кривична санкција која законом није била прописана пре него што је кривично дело учињено. Сматрамо да ово начело у области дисциплинске одговорности не доводи у питање нити већ поменута генерална клаузула из члана 147, тачка 9. Закона о ВС, јер се сви други поступци припадника ВС који нису поименично наведени у Закону о ВС или другом закону као дисциплинске грешке, могу сматрати дисциплинским грешкама само ако задовољавају, рекли бисмо, строге услове о којима је било говора.

Установљавајући дисциплинске грешке, законодавац је, пре свега, био руковођен начелом законитости, јер према већ наведеној одредби члана 147. Закона о ВС, приликом утврђивања дисциплинске одговорности припадника ВС, сходно се примењују начела, односно правила материјалног кривичног права која нису у супротности са одредбама Закона о ВС и природом дисциплинске одговорности. Сматрамо да начело законитости у материјалном кривичном праву, које смо дефинисали у претходном тексту, није нити на који начин у супротности са одредбама Закона о ВС, нити је у супротности са природом дисциплинске одговорности.

Следећи принцип којим је законодавац био руковођен установљавајући дисциплинске мере јесте принцип индивидуализације. То се види по томе што дисциплинске мере одређује по врсти, а неке од њих и по мери. То омогућује надлежном војном органу, који настоји да поновно васпостави војну дисциплину, да санкцију прилагоди потребама службе, али и личности учиниоца.

На крају, одређујући дисциплинске мере, законодавац је био руковођен статусним принципом и поставио четири групе дисциплин-

ских мера. При томе, сваку групу дисциплинских мера наменио је по једној од четири статусне категорије припадника Војске. Видели смо да је прву групу дисциплинских мера наменио професионалним војним лицима, другу групу цивилним лицима на служби у ВС, трећу групу војницима на одслужењу војног рока, лицима у резервном саставу док се налазе на војној дужности, односно лицима која се налазе на другом стручном оспособљавању за офицере и подофицире³⁰ и, коначно, четврту групу је наменио кадетима војне академије. Према томе, и овај је принцип, сматрамо, у служби остварења начела индивидуализације, јер служи саображењу садржине дисциплинских мера статусу лица према којима се изричу.

Литература:

1. Група аутора, *Основи права*, ицбеник за војне школе ЈНА, ССНО – Правна управа, Војноиздавачки завод, Београд, 1979.
2. Лазаревић, Љубиша: *Кривично право Југославије – посебни део*, Савремена администрација, Београд, 1995.
3. Врховни војни суд, *Збирка судских одлука*, књига III, Београд, 2002. Пресуда Врховног војног суда IIК број 10/87 од 19. фебруара 1987.
4. Лазаревић, Љубиша: *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006.
5. Стојановић, Зоран: *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2006.
6. Јовановић, Љубиша и Јелачић, Миленко: *Прекршаји и привредни преступи*, Полицијска академија, Београд, 1997.

³⁰ Уз примедбе на које смо указали у тексту – Оп. а.